

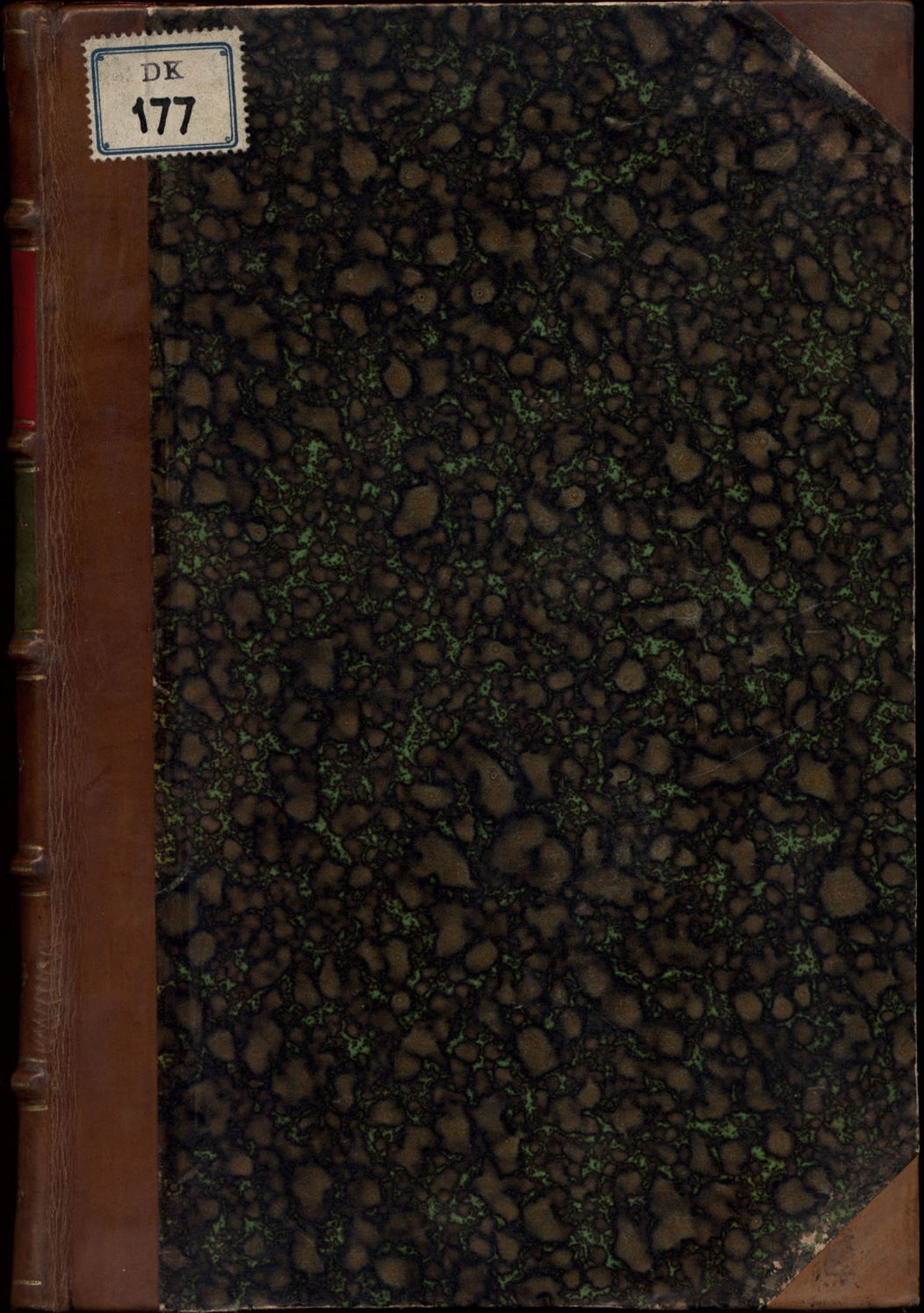
NAGY
GYULA.

Háromszék-
megye
Erdészete

DK

177

HÁROMSZÉKMEGYE ERDÉSZETI LEIRÁSA

LEGUJABB STATISZTIKAI ADATOK ÉS HELYI TAPASZTALATOK ALAPJÁN

AZ 1885. ÉVI

BUDAPESTI ÁLTALÁNOS KIÁLLÍTÁSRA

IRTA :

NAGY GYULA

KIR. ERDŐFELÜGYELŐ.

D.k. 99.

KÜLÖN LENYOMAT AZ „ERDÉSZETI LAPOK“ 1885-İK ÉVI FOLYAMÁBÓL.

BUDAPEST

A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMNYOMDÁBÓL

1885.

OEE KÖNYVTÁR
ÁR.ÉL. 2018

NEMES HÁROMSZÉKMEGYE

FŐISPÁNJÁNAK,

MÉLTÓSÁGOS

HATOLYKAI POTSA JÓZSEF

URNAK

MÉLY TISZTELETTEL

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

Méltóságos Főispán Úr!

Azon kiváló és élénk érdeklődés, melylyel Méltóságod a gondjaira bizott törvényhatóság közigazgatási és közgazdasági érdekei felett idők óta őröködik, és azon jóakaró, szives s ha kellett erélyes támogatás, melylyel egyebek mellett az erdészet érdekében tett előterjesztéseket és intézkedéseket is esetről esetre támogatni méltóztatott, felbátorítva, kötelességemmé tette azt, hogy a rendelkezésre állott csekély időhöz, adatokhoz és erőhöz képest lehetőleg hiven bemutatni igyekezzem azon aránylag igen nagy és értékes köz- és magángazdasági kincset, mely a Háromszékmegye területén fekvő erdőkben rejlik és a mely bizonyos részben az erdőbirtokosoknak folytonosan rendelkezésére állván, hivatva van arra, hogy mennél több és biztosabb jövedelmeket nyújtva, a tisztességes megélhetést lehetővé tegye reájok nézve, korunk sokféle közgazdasági válságainak közepette is.

Hogy aztán épen a küszöbön álló *budapesti általános kiállítás* alkalmából teszem ezt, onnan van, mert ez alkalmat legkedvezőbbnek véltem arra, hogy a közgaz-

dasági kérdésekkel, faiparral és kereskedéssel foglalkozó körök és üzletemberek figyelme felhivassék hazánknak ezen előttük idáig még ugyszólván csaknem egészen ismeretlen erdődús és állandóan fatermelésre hivatott vidékére; s tehát: mintegy könnyebbé tegyük Méltóságodnak e törvényhatóság emelése érdekében kifejtett üdvös és hasznos közgazdasági működését.

Czélom volt végül számot adni egyuttal arról is, hogy mi az tulajdonképen, a minek érdekében hivatalos működésem közben oly sokszor igénybe vettem Méltóságodnak nagybecsü támogatását és utbaigazítását? és a minek érdekében ezen hathatós támogatást és böles utbaigazítást jövőre is valóban kiérdemelni egyik hő vágya és legfőbb feladata kell hogy legyen mindazoknak, kik e törvényhatóság jóléteért és a magyar erdészetnek e vidéken való meghonosodásáért s felvirágzásáért annyira érdeklődnek, mint Méltóságodnak

Brassó, 1885. márcziushó 30.

mély tisztelője

a Szerző.

ELSŐ RÉSZ.

Általános leírás.

1. *Fekvés.*

Háromszékmegye Magyarország legdélekeletibb szögletében az északi szélesség $45^{\circ}, 25'$ és $46^{\circ}, 12'$ -e, s a keleti hosszúság $43^{\circ}, 10'$ és $44^{\circ}, 10'$ -e között fekszik; 450—1800 méterrel az adriai tenger színe fölött. Határai észak-keletről, keletről és délről Romániának a Szereth és Bodza (Buzen) folyók közötti része; délnyugotról és nyugotról Brassó és Nagy-Küküllő megyék; északról Udvarhely- és Csikmegyék.

2. *Égalji viszonyok.*

Éghajlata általán véve hűvös és gyorsan változó; a bortermő szőlőt nem lehet tenyészteni.

Uralkodó szelek:

a) az északi és északkeleti u. n. „Nemere“, mely hideg zordon és száraz szokott lenni;

b) a nyugoti és délnyugoti, mely a rendes esőt és nyári vihart hozza.

Ezeken kívül még fel szokott lépni időnként:

c) a keleti u. n. „Ojtozszele“, mely rendszerint tartós esőt vagy havat szokott hozni a „Fekete tengerről“;

d) a „Bodzaszele“, mely alatt a déli langyos, meleg és nedves szelet érti a nép;

e) az északnyugoti u. n. „Németszél“, mely különösen nagy szárító hatása által tűnik fel a gazdák előtt és a vetésekre sokszor veszélyesnek tartatik.

3. Talajviszonyok.

Háromszékmegye talajviszonyok tekintetében, főleg mi annak külső kinézését (felületét, dombor viszonyait) illeti, igen hasonlít az egész Magyarországhoz; ugyannyira, hogy csaknem az ország kisebbített domborművü látképének lehet tekinteni azt. Közepét és déli s délnyugoti szélét ugyanis síkság foglalja el ennek is, nyugaton szelidebb hajlásu hegyek kezdődnek, épen úgy, mint a „Dunántúl“; és ezeket is egyhelyt átszeli és elválasztja az egész megyét átölelő és hovatovább mindnagyobb s meredekebbé váló északi, keleti és délkeleti hegyektől az Olt folyó, épen úgy, mint az országot átölelő Kárpátokkal teszi ezt a Duna Pozsonyon felül. Még csak a nagy „Magyar Alföld“-re emlékeztető „Rétyi Nyir“ is megvan az ő futóhomokjával a „szőke Tisza“ módjára lassan és folytonosan kigyózva haladó „Fekete ügy“ partjain, a mely víz épen úgy benn ered a megyében és még a megye területén bele szakad a más megyéből jövő és más megyébe siető Olt folyóba, mint a hogy a Tisza teszi mindezt Máramarostól Titelig a más országból jövő és más országba siető Dunával szemben.

Nem kell tehát igen élénk képzelődés ahhoz, hogy e megyét Magyarország oly kisebbített domborművü látképének tekintsük, mely körülbelül $\frac{1}{80}$ -ad része a természetes nagyságnak, melyet ez ország legmagasabb és legkeletibb szögletébe helyezett a természet.

A talajt alkotó kőzetek túlnyomóan felső kréta-kárpáti homokkőből állanak.

Ez képezi ugyanis a megyét északról, keletről és délről körülövező hatalmas hegláncznak legnagyobb tömegét.

Ehhez sorakozik a neocom-kárpáti homokkő, mely keletről és nyugotról az u. n. „befüggő“ és „benyuló“ szelidebb hajlású előhelyeket és dombokat alkotja.

A fővölgyek széleit és alját azonban a diluvium és alluvium foglalja el.

Ezeken kívül helyenkint trachyt, trachyttuff, menilit és pontusi rétegek is vannak alárendeltebb mértékben; pl. a torjai Büdös körül és attól délnyugotra trachyt és ennek származékai; soósmezőnél a menilit lép fel; míg Tótos, Erőd, Miklósvár s Középjáta körül pontusi rétegeket találunk.

Nevezetesebb helyek és csúcok: nyugoton az Árkosi havas, N.-Kénes és Görgő nevű csúcsokkal, melyek 1000—1020 *m* magasak;

északon a Nagy-Murgó. 1019 *m*, Büdös 1110 *m*, Bálványos 1029 *m*, Nemere (Mikestető) 1558 *m*, Nagy-Sándor 1640 *m*;

keleten a Kis-Heves 1269 *m*, Tömlőhordó 1365 *m*, Lipsetető 1392 *m*, Musát 1505 *m*, Nagy- és Kis-Asztag 1507 *m*, Nagy- és Kis-Bonyó 1540 és 1542 *m*, Vajda-1664 *m*, Lakócsa 1778 *m* és a határszéli Goór 1787 *m*, melyek talán a legmagasabb pontjai az egész megyének; Kis- és Nagy-Manyicska 1687 és 1679 *m*, Csihános 1605 *m*, stb. Középen a Bodoki havas 1195 és több *m* magas kerekded hegy-csúcsokkal.

Nevezetesebb síkságok völgyek és szorosok: az u. n. „Felvidék“, mely a Feketeügy felső völgyét képezi. Esztelnektől, Lemhénytől, Berecztől kezdve le egész Bitáig; 520—600 *m* magasságban az Adriai tenger felett; 15—20

km szélességgel és 35 *km* hosszúsággal; a Kászonyölgye, ennek egyik jelentékeny (12 *km* hosszú) mellékölgye; az „Alvidék“, mely Bitán alul Al-Dobolyig terjed és az Olt s Feketeügy főölgyét képezi 500—520 *m* magassággal s 15—20 *km* szélességgel és ugyanannyi hosszúsággal.

Az Olt alsó völgye, mely Erösdtől Köpeczig, illetve a megye határáig terjed, 450—500 *m* magasságban; 35 *km* hosszúsággal; 2—3 *km* szélességgel; a baráti völgy, ennek egyik jelentékeny (10 *km* hosszú) mellékölgye; a Bodzavölgy, mely 650—800 *m* magasságban 20—25 *km* hosszú részint fennlapályt, részint szorost képezve kanyarog Bodzavámtól Kraszna nevű üveggyár telepig Románia felé. A bikkszádi völgy vagyis inkább szoros, mely az Olt folyó mellett vezet Csikmegyébe, az Ojtozi-szoros, mely 12 *km* hosszban, meredek sziklafalak és merész kanyarulatok között vezet az Ojtoz patak legfelső részétől Soósmezőn át Romániába.

Nevezetesebb vizek: Az Olt. Állandóan vízdús, gyakran kiáradó jelentékeny folyó Csikmegyében ered; Bikk-szádnál a Hargitta hegyláncz egyik (délkeleti) nyulványát áttörve, Háromszékmegyébe lép és annak nyugati részéből egy merész kanyarulattal jókora darabot átölel és csaknem egészen megkerül, míg végül Köpeczen alul (Alsó-Rákosnál) áttöri még egyszer a Hargittának egy másik (déli) nyulványát, hogy a Háromszék- és Brassómegek által képezett második medenczéből a fogarasi síkság által képezett harmadik medenczébe és onnan Szebenmegyét is érintve, a vöröstoronyi szoroson át Romániába, az Al-Dunához érjen.

A Feketeügy. Változó vízállású, lassu folyású kisebb folyó. Egyik legjelentékenyebb mellékága az Oltnak. Háromszék-megyében a Nagy-Sándortető alól ered, az u. n. Felvidéken áthaladva, Bótánál és Rétynél az „Alvidék“-re lép, az Olttal egy darabig csaknem párhuzamosan folyva, Kőkösön alól egyesül azzal.

A Bodzavize. Nálunk állandóan vízdús és sebes hegyi patak, mely Romániában már jelentékeny folyová női ki magát. Háromszék- és Brassó megyék s Románia összeszögelésénél, a Tatárhavas és Csukás nevű hegytömbök alól ered. Bodzavámtól Bodzafordulóig a bodolai, nyiri s bikkfalvi u. n. „hátszélű erdők“ között északi és északkeleti irányban foly, Bodzafordulónál egy feltűnően éles kanyarulatot képezve, hátat fordít a megyének és a zágoni határbau fekvő erdők egy részét átszelve, délkeleti irányban, Kraszna nevű üveggyártelepnél elhagyja úgy a megyét, mint az országot is, hogy alább Romániában, — a határszélről mintegy 21 km-re, — egy másik szintén Háromszék megyéből, Zabola, Kovászna, Papolcz és Zágon községek „hátszélű“ erdeiből eredő és összegyűlő, jelentékeny és mindig vízdús hegyi patakkal, a Baszkával egyesülve, Galacson felül a Szereth folyóba s ezzel együtt Galacznál, a Duna torkolatán át a Fekete tengerbe ömöljék.

A Putna vize. Nálunk még csak vízdús, szilaj határszéli patakot képez. Romániában azonban csakhamar jelentékeny folyóvá egyesül és mint ilyen ömlik a Szerethen át Galacznál szintén a Dunába. Nagy jelentősége Háromszék megyére nézve főleg abban rejlik, hogy a bereczki, ozsdolai, gelenczei és zabolai „hátszélű“ erdőknek azon részei, melyek Románia felé hajlanak, épen a Putnának legfelsőbb szétágazásait képező Lipse, Határ, Jáhoros stb. nevű patakok felette szűk, meredek és igen magas oldalain fekszenek; e miatt az ezekben jelenleg felhalmazódva lévő kitűnő fakészlet legtermészetesebb kiszállítási iránya tehát épen a Putna völgyén át lenne Romániába a Szerethig és onnan a Dunáig.

Az Ojtoz vize. Állandóan vízdús, szilaj hegyi patak, mely az ozsdolai, kézdimartonosi és bereczki erdőkből Soósmező községen át,

a Szalaczpatak kevésbé jelentékeny havasi patak, mely a lennhényi határon a Sándortető alól,

a veresviz, kevésbé rohanó, vízdús hegyi patak, mely az esztelneki határban fakadó Oláhpatak, Jámorospatak és Nagypatakokból gyül össze, és foly mind a három a megyéből és az országból kifelé, hogy Romániában előbb Okna körül a Tatrosba s alább ezzel együtt a Szeretbe ömöljék.

4. Közlekedési viszonyok és eszközök.

A közlekedés eszközeiről a következőket említhetni meg:

Vasút, — a köpeczi parányi kis lóvonatu bányavasutat nem tekintve, — Háromszék megyében ez idő szerint még „egy talpalatnyi sincs”. — A magyar államvasutak budapest-predeáli vonalának ágostonfalva-brassói része azonban a megye nyugoti szélén huzódik el és azt sok helyt csak az Ólt folyó választja el attól, mely utóbbi e részben át is van hidalva Al-Dobolynál, Erősdnél, Hidvégnél, Ligetnél, Nagy-Ajtánál, Köpecznél. — Kilátás van továbbá arra is, hogy a megye belseje is vasutal láttatik el rövid időn s közvetlen vasuti összeköttetésbe hozatik a magyar állami vasutnak és a romániai vasutaknak valamely pontjával.

A műutak hálózatából, mely részint az állam, részint a törvényhatóság részéről jelentékeny hosszúságban és jókarban tartatik fenn, különösen említést érdemelnek a következő főutvonalak: a brassó-uzon-kézdivásárhely-bereczk-ujtoz-soósmezői vonal, mely Brassót és az ottani vasuti állomást az ujtozi szoroson át akképen hozza összeköttetésbe Romániával, hogy Háromszék megyét is a Fekete-ügy hosszában átszeli és állandó összeköttetésben tartja a vasutal;

a brassó-illyefalva-sepsi-szent-györgy-bikkszád-csikszereda-tölgyesi vonal, mely Brassót és az ottani vasuti állomást a

tölgyesi szoroson át akképen hozza összeköttetésbe Romániával, hogy Háromszék- (és Csik-) megyét is az Olt folyó hosszában átszeli és állandó összeköttetésbe tartja a vasuttal;

a sepsi-szent-györgy - előpatak - hidvég - nagy-ajta - köpecz-baróthi vonal, mely az Olt jobb partján párhuzamosan húzódik az előbb említett magyar állami vasuttal és a megye nyugoti részeit tartja részint a központtal (Sepsi-Szt-György), részint egy mással, részint pedig az Olton át több helyt a vasuttal is állandó összeköttetésben;

a brassó-nyén-bodza-forduló-krasznai vonal, mely szintén Brassót és az ottani vasuti állomást tartja állandó összeköttetésben a Bodzavölgyön és a bodzai szoroson át Romániával.

Ezenkívül említést érdemlő mellék-utvonalak a következők: a kovászna-réthy-sepsi-szent-györgyi és a kovászna-zabola-kézdí-vásárhelyi vonal, mely a keletről „befüggő“ erdők alját köti össze az előbb említett főutak vonalaival és azokon át az illető vasuti állomásokkal;

a kézdí-vásárhely-szent-lélek-kászonzölgyi,

a kézdí-vásárhely-torja-büdös-bikkszádi,

a nagy-borosnyó-kis-borosnyó-bodzafordulói és

a sepsi-szent-györgy-árkos-kórispatak-közép- és nagy-ajtai vonalak, melyek az előbb említett főutvonalak egyes főbb pontjait kötik össze erdőben gazdag vidékeken át egymással és ezek útján az illető vasuti állomásokkal.

Szállításra használt viziutak ez idő szerint még egyáltalában nincsenek.

Sőt a fennérintett vizek közül különösen az Olt és Feketeügy, a Baszka- és Ojtozpatak, valamint ezeknek minden jelentékenyebb mellékága is, mint a minők például a Baróth-pataka, az Ajtavize, Torjapatak, Kászonzive, Ozsdola-, Gelence-, Kovászna- és Zágonypataka és a többi és a többi mindannyian tele vannak építve ódon és rozzant lisztelőmalmok, illetőleg

közönséges erdei fűrészek érdekében a legrendetlenebb és kezdetlegesebb módon odahányt és odadobott gátak egész seregével, a melyeknek mindenikéhez temérdek sok valóban létező és képzelt jog fűződik, és melyek miatt tehát pl. a fának vizen való szállítását jelentékeny költséggel járó és messze kiható szabályozási és beruházási munkálatnak kellene, hogy megelőzze e megyében csaknem mindenütt.

Igáserő, főleg erős, kitartó és ügyes lovakban van, van elég a megyében, valamint az „erdősítés“-hez favontatáshoz és szállításhoz kitünően értő kézi erő is.

5. Közgazdasági viszonyok.

Háromszékmegyében a hazánkban általán ismert és szokásos közgazdasági szakoknak csaknem mindenik ága és neme előfordul és alkalmazást nyer a létfenntartásért oly kitartó szorgalommal és szívésen küzdő lakosság részéről.

Az ipar és kereskedelem számos ága ha nem is gyárilag és nagyban, de annál több szorgalommal és ügyességgel üzetik házilag és kicsinyben. Az erdészetre nézve nagyobb jelentőséggel bíró fafogyasztó iparágak némelyike azonban gyári jelleggel bír, illetőleg nagyobb mérvet is szokott ölteni.

Igy pl. üveggyár, mely tudvalevőleg igen sok és jóminőségű tüzi fát emészt fel, időnként 3—4 is működik e megyében; kisebbféle szeszgyár és serfőző pedig 25—30 is van, melyek közül hol egyik, hol másik ha el is bukik néha, de rövid időn újra fel szokott támadni.

Az asztalos és kerékgyártó ipar s a sok cserkérget emésztő timármesterség dívik, és a viszonyokhoz mérten virágzik is ugy a megyében, mint annak közelében Brassóban.

A deszkával, lézczzel, zsendelylyel, szitakéreggel s kitünő minőségű és nagyméretű épületi-, mű- és szerszámfával való

kereskedés pedig ősidők óta „tanult mestersége“ s egyik legfőbb keresete a háromszékmegyei népnek, különösen az u. n. Felvidéken és általán véve a megye keleti részein.

Ez azonban a multban legfennebb csak Brassóig terjedett, s csakis újabb időben kezdett, a keleti vasut megnyitása után, részint ennek érdekében, részint pedig ennek segélyével különösen a tölgy ászokfa és donga, valamint a vasuti épületi műfa szállítása távolabb vidékekre is kihatni e megyéből; sőt kétségtelen tény és hiteles adatok alapján állitható az is, hogy a tömösi és ojtozi szoroson át évenként Romániába kivinni szokott 8—10 ezer tömör köbméter fűrészelt faanyag legnagyobb része is épen Háromszékmegyéből származik és azon kezdetleges erdei fűrészeken készítették az, melyek közül a zágoni határra mintegy 50, a papolczi- és kovásznaira 20—20, a bereczki- és gelenceire külön-külön mintegy 14—15 esik.

Legjelentékenyebb fapiacza Háromszékmegyének a brassói. A péntek napi hetivásárt megelőzőleg véget alig érő szakadatlan sorban huzódnak a papolczi, pákói, kőrösi, kovásznai, zágoni, zabolai és a többi deszkás szekerek, két köbméternyi kitünő minőségű deszkával megrakottan Brassó felé, hol nagy szekerenként vagy szálanként adják el a hozott árut az odavaló és vidéki faiparosoknak, szekerét 24—26 frttal; szálát a 2" vastag és 4 m hosszúnak 75—80 krral; az 1" vastagnak 24—30 krral számítva. A legszokottabb faárak különben itt a következők tömörköbméterenként: négy élűre kifaragott tölgy épület, mű- és szerszámfa 21—25 forint, nagyméretű faragott fenyő épületi- és műfa 17—21 frt, fűrészelt fenyődeszka, lécz és a közönséges műfa 10—14 frt, bükk tűzifa legjobb minőségű ürköbméterenként 2 frt és 2 frt 50 kr.

Bármennyire iparkodó és élelmes is azonban e megye lakossága az ipar és kereskedés terén, mindazonáltal kétséget

nem szenved, hogy mégis csak az őstermelés képezte és képezi ma is legfőbb gondját és életfeladatát a háromszéki népnek.

Különösen a földművelés, állattenyésztés és erdőhasználat körül összpontosult és összpontosul ugyanis a nép összes működése részint megszokásból, részint pedig az adott viszonyoknál fogva.

A természet által rendelkezésre nyújtott terület és annak művelési ágak szerint való feloszthatósága, valamint a lakosság számaránya ezen területhez képest, továbbá az égalji viszonyok és az iparban s kereskedésben elejétől kezdve fölényben volt Brassó városnak közelsége és könnyen hozzáférhetősége mind olyan tényezők valának, hogy egyfelől megélhetett eddigi szokásaihoz és igényeihez mérten csupán csak őstermelésből is e megye lakossága; de másfelől igénybe is kellett vennie minden erejét, ha csupán csak az őstermelés követelményeinek is eleget akart tenni.

E tekintetben érdekesnek találjuk ugyanis a következő adatokra hivatkozni:

Háromszékmegyében a legújabb adatok szerint kataszterileg 107 helység van. A házak száma összesen 28.558. Lélekszám 122.874.

Esik tehát egy házra (családra) átlag véve 4.30 lélek.

Az összes terület 707.360 kat. hold.

Ebből művelésre használtatik: mint

szántóföld	153030 k. hold,	vagyis az összesnek mintegy	22 ⁰ / ₀ -a,
kert	8638	" " " "	" 1 ⁰ / ₀ -a,
rét	65902	" " " "	" 9 ⁰ / ₀ -a,
legelő	18116	" " " "	" 3 ⁰ / ₀ -a,
nádas	98	" " " "	—
erdő (és legelő)	422078	" " " "	" 60 ⁰ / ₀ -a,
összesen	667862 k. hold,	vagyis az összesnek mintegy	95 ⁰ / ₀ -a.

Marad tehát házhelyek, utak, patakok s más terméketlen területekre 39498 k. hold, vagyis az összes területnek $5^0/0$ -a.

Az összes területből esik átlagvéve egy főre 5·76 kat. hold, egy házra 24·77 kat. hold.

Az összes szántóföldből esik átlagvéve egy főre 1·25 kat. hold, mi az egy főre eső összes területnek $21·7^0/0$ -a.

Az összes kertből esik átlagvéve egy főre 0·07 k. hold, mi ez egy főre eső összeg területnek $1·2^0/0$ -a.

Az összes rétből esik egy főre 0·54 hold, mi az egy főre eső összes területnek $9·4^0/0$ -a.

Az összes legelőből esik egy főre 0·15 k. hold, mi az egy főre eső összes területnek $2·6^0/0$ -a.

Az összes erdőből — a mi idáig csekély kivétellel állandóan legeltetésre is szokott használtatni — esik egy főre 3·43 k. hold, vagyis az egy főre eső összes területnek $60^0/0$ -a.

Mindezekből világosan látható, hogy e megye lakossága idáig valóban alig is tehetett volna egyebet, mint a részül jutott szántóföldek művelése és hasznosítása mellett főképen az erdők után tartani fenn életét, illetőleg az erdőkben bőségesen kijutott természeti kincsekben válogatni, és erre állapítani ugyszólva egészen ugy a magán, mint a közgazdasági jólétet is.

Nem hagyható figyelembevétel nélkül ugyanis azon körülmény, hogy Háromszékmegyében s általánvéve e vidéken még mindig az ugarrendszerrel egybekötött 3 nyomásos mezőgazdaság van alkalmazásban, minck folytán tehát a fenn kitüntetett 153.030 k. hold szántóföldnek és 65902 hold rétnak is $1/3$ -ad része parlagon hever folytonosan, s csakis legeltetésre használtatik. A szántóföldek művelése mellett tehát egyéb életmód után is kellett nézni, mert fejenkint 1·25 kat. hold szántóföldből megélni ily módon és az adott viszo-

nyok között valóban nem lehet. Másfelől azonban az éghajlat és talaj olyan, hogy a szántóföld még a háromszori szántást is nemcsak eltüri, de meg is követeli annyival is inkább, mert az olyan külterjes állattenyésztés mellett, mint a minő szintén divatban van e megyében, a szántóföldek kellő módon való trágyázására gondolni sem lehet. Tehát a szorgalmas és gondos megmivelésnek kellett és kell legalább részben ennek is a helyét pótolni.

Mindez pedig felememésztvén a rendelkezésre álló munkaerő igen nagy részét és pedig csakis az évnék bizonyos szakában, e miatt a szintén sok munkaerőt és folytonos vefoglalkozást igénylő nagy ipar és kereskedés nem fejlődhetett ki, hanem a külterjes állattenyésztéshez és erdőgazdálkodáshoz kellett folyamodni, a mely egyfelől csekély munkaerőt kíván, a meanyiben pl. 1—2 pásztorgyermek s ugyanannyi juhászkuTYa sokszor százakra menő házi állatot is képes egész nyáron át ellátni a legelőkön s erdők szélein, másfelől pedig az évnék épen azon szakában (télen) igényel legtöbb munkaerőt, midőn a mezőgazdaság ugyszólván teljesen szünetel.

A fenn leirt talajviszonyoknál fogva azonban csakis általánosságban állanak a köZgazdasági viszonyokra vonatkozólag tett ezen feljegyzések. Részletenként vizsgálva azonban a megyét, sok tekintetben némileg eltérő eredményhez jutunk.

Vannak ugyanis helységek e megyében is, melyeknek határában egyetlen talpalatnyi erdő sincs, daczára annak, hogy az egész megye területének 60⁰/₀-a erdőképen művelendő talajt képez. Igy pl. Barátos, Bita, Czofalva, Hatolyka, Imecsfalva, Kézdi-Vásárhely, Kilyén, Kökös, Léczfalva, Martonfalva, Márkosfalva, Mátisfalva, Nyujtód, Oroszfalu, Páké, Petőfalva, Sárfalva, Szászfalu, Szent-Katolna, Szotyor, Szőrce, Tamásfalva, Telek, Uzon, Várhely, mint egészen síkságon fekvő helységeknek határain erdő egyáltalában nincsen. Sőt

Bodog, Gidófalva, Nagy-Ajta, Sepsi-Martonos és Zalánpatak határain sem áll földkönyvileg erdő; Bodzafordulón pedig egyáltalában nem fordul elő földadó alá eső külsőség. — Ez utóbbi községek azonban erdődús hegyek lábainál, illetve ugyanolyan völgyekben fekszenek; ezekre nézve tehát még érthető, hogy az aránylag nagy erdőterületen kifejlődött külterjes állattenyésztés és erdőhasználat képes a téli időt czeknél is igénybe venni. De hogy az előbb felsorolt községek lakossága, illetőleg munka ereje mivel tölti be a mezőgazdaság mellett üresen maradó téli időt, azt alig értenők meg, ha nem tudnók azt, hogy a mi kis- és háziipar s kereskedés van Háromszékmegyében, azt nagyobb részben éppen ezen községek lakossága s munkaereje végezi. Pl. Kézdi-Vásárhely város lakossága, melynek 5183 lélekszám mellett is csak 629 hold szántóföld, 110 hold kert és 238 hold kaszáló van saját határában, ugyszólván csakis iparból s kereskedésből tartja fenn magát. A többi községekből pedig: részint aránylag legtöbb „házi szöttes“ és halina-posztó (közönséges durva gyapjuosztó) kerül a piacra; részint pedig a szomszédos erdőalji községek fagyártmányainak (deszka, faragott épületi fa, lécz, zszindely, szitakéreg stb.) feldolgozásában, piacra (Brassóba) fuvarozásában igen jelentékeny részt vesznek a lakosok.

Hogy tehát a tényleges állapotnak még tökéletesebb képét nyerhessük és az erdészetre befolyó közgazdasági tényezőket még pontosabb átlag adatokban fejezhessük ki, képzeljük a megyét, illetőleg a megye területén fekvő erdőket mindenkéltől két fő részre, u. n. befelé, vagyis hazánk belseje felé, és kifelé vagyis Románia felé (a Duna torkolatához) hajló erdőkre felosztva; és ezeket ismét az erdőgazdaságra, faiparra és fakereskedeésre leginkább befolyó vizválasztó vonalak és

közlekedési eszközök szerint megfelelő számú csoportokra osztva.

Azaz tekintsük erdőgazdaság faipar és fakereskedelem szempontjából egy-egy önmagában összefüggő és részeiben egymást kiegészítő egészeknek, vagyis erdőgazdasági csoportnak a következőket, u. m.:

A. A befelé, vagyis hazánkfelé hajló területen.

I-ör. Az Oltra és vasutra hajló alsó erdőket, vagyis Nagy-Baczontól kezdve Baróthon, Nagy-Ajtán stb. át Erősdig mindazt, mi az Olt folyó alsó völgyére hajlik.

II-or. Az Oltra hajló felső erdőket, vagyis Al-Dobolytól Illyefalván, Sepsi-Szent-Györgyön stb. át Bikk-szádig és Besenyőtől Killyéнен, Szotyoron át Kőkösíգ mindazon erdőket, a melyek az Olt folyó felső völgyében fekszenek.

III-or. A Feketeügyre hajló erdőket, vagyis Bodolától Feldobolyig mindazt mi a Feketeügy alsó részére hajlik.

IV-er. A Feketeügyre hajló felső erdőket, vagyis mindazt, mi Zágonon, illetőleg Maksán felül a Feketeügy felső völgyére hajlik.

B. A kifelé, vagyis Románia felé hajló területen:

V-ör. A Bodza és Beszka vizére és ezeknek mellékágaira hajló összes erdőket.

VI-or. A Putnavölgy fejében fekvő, ennek legfelső szétágzásaira hajló erdőket.

VII-er. Az Ojtoz, Szaláncz és Veresviz nevű patakokra, vagyis ezeknek fő- és mellékágaira hajló erdőket.

Ezeket vizsgálva, illetőleg ezen csoportokra vonatkozólag állítva össze a területre, népességre és az egyes művelési ágakra vonatkozó statisztikai adatokat, még élesebben és még határozottabban kitűnik, hogy Háromszék megye egyes

vidékein minő irányban kell a közgazdasági tevékenységet fejleszteni, ha azt akarjuk, hogy az a jelenleg létező természetes és mesterséges viszonyokkal, vagyis az azokat kifejező statisztikai adatokkal lehetőleg összhangban álljon; s mint ilyen tehát lehetőleg sikerüljön is.

Az I-ső csoportban vagyis az u. n. „miklósvári járás“-ban azt találjuk ugyanis, hogy van összesen 13 község és 3 telep.

A házak száma 3960.

Lélekszám 16852.

Esik tehát egy házra (családra) átlag véve 4·25 lélek, vagyis valamivel kevesebb a háromszéki főátlagnál.

Az egész terület 95399 kat. hold. Ebből esik egy főre 5·67 k. hold, vagyis valami csekélylyel kevesebb a háromszéki főátlagnál (5·76, illetőleg 24·77).

Az egész területből :

szántóföld	22581 k. hold,	vagyis az egésznek körülbelül	24 ⁰ / ₀ -a,
kert	722	„ „ „ „ „	1 ⁰ / ₀ -a,
rét	13234	„ „ „ „ „	14 ⁰ / ₀ -a,
legelő	2659	„ „ „ „ „	3 ⁰ / ₀ -a,
nádas	98	„ „ „ „ „	—
erdő	41138	„ „ „ „ „	43 ⁰ / ₀ -a,
összesen	80432 k. hold,	vagyis az egésznek körülbelül	85 ⁰ / ₀ -a.

Marad tehát házhelyek, utak, patakok s más terméketlen területekre 14967 k. hold, vagyis az egész területnek körülbelül 15⁰/₀-a.

Ezen csoportban átlagvéve jut egy főre :

Szántóföld 1·34 k. hold, vagyis valamivel több az egész megyére vonatkozó főátlagnál (1·25).

Kert 0·04 k. hold, vagyis valamivel kevesebb a főátlagnál (0·07).

Rét 0·79 k. hold, vagyis valamivel több a főátlagnál (0·54).

Legelő 0·16 k. hold, vagyis valamivel több, mint a (0·15) főátlag.

Erdő 2·44 k. hold, vagyis 170/0-al kevesebb, mint a 3·43 főátlag.

A II-ik csoportban, vagyis az u. n. „sepsi alsó járás“-ban pedig azt találjuk, hogy van 25 kat. község.

A házak száma 5313. Lélekszáma 2'309. Esik egy házra (családra) tehát 4·58 lélek, vagyis 0·28-al több a háromszéki főátlagnál.

Az egész terület 97874 k. hold. Esik egy főre 4·03 k. hold, egy házra 18·46 k. hold, vagyis sokkal kevesebb (5·76, illetőleg 24·77) főátlagoknál.

Az egész területből:

szántóföld	33200	kataszt. hold,	vagyis	mintegy	34 ⁰ /0
kert	1371	"	"	"	1 ⁰ /0
rét	11202	"	"	"	11 ⁰ /0
legelő	1897	"	"	"	2 ⁰ /0
erdő	45644	"	"	"	47 ⁰ /0
összesen	93314	kataszt. hold,	vagyis	mintegy	95 ⁰ /0

Marad tehát házhelyek, utak, patakok s más terméketlen területekre 4560 k. hold, vagyis mintegy 5⁰/0-a az egésznek.

Ezen csoportban átlagvéve jut egy főre:

Szántóföld 1·37 k. hold, vagyis 0·22 k. holddal több a háromszéki főátlagnál.

Kert 0·06 k. hold, vagyis 0·01-el kevesebb a főátlagnál.

Rét 0·46 k. hold, vagyis 0·8-al kevesebb a főátlagnál.

Legelő 0·08 k. hold, vagyis 0·7-el kevesebb a főátlagnál.

Erdő 1·89 k. hold, vagyis 1·54-el kevesebb a főátlagnál.

A III-ik csoportban, vagyis az u. n. „volt sepsii alsó járásban“ van: 18 község, 1 telep. A házak száma

3459. Lélekszáma 14026. Esik tehát egy házra (családra) 4·06 lélek. (Legkevesebb az egész megyében.) Vagyis 0·24-el kevesebb a főátlagnál.

A IV-ik csoportban, vagyis az u. n. „orbai és kézdi járás“-ok „befüggő“ részében van 50 kat. község és 1 telep. A házak száma 14720. Lélekszám 62081. Esik tehát egy házra (családra) 4·21 lélek, vagyis 0·09-el kevesebb a háromszéki főátlagnál.

Az V-ik csoportban, vagyis a Bodza és a Baszka völgyeiben, van 1 község és 2 telep. A házak száma 800. Lélekszám 4157. Esik tehát egy házra 5·20 lélek, vagyis 0·9-el több a háromszéki főátlagnál. (Azaz a házak — s tehát a családok is — aránylag a legnépesebbek e csoportban!)

A VI-ik csoport, vagyis a Putna felé hajló területek teljesen néptelenek.

A VII-ik vagyis az Ojtoz, Szaláncz és Veresviz felé hajló csoportban 1 község és 1 telep van.

A házak száma 306. Lélek szám 1449. Esik egy házra (családra) 4·08 lélek, vagyis 0·22-vel kevesebb a háromszéki főátlagnál.

A III., IV., V., VI. és VII-ik csoportoknak, vagyis az ugynevezett erdőalji és felvidéki községeknek együttvéve összes területe 514.087 k. hold.

Ebből átlagvéve jut egy főre 6·29 k. hold, vagyis 0·53-al több a főátlagnál.

Az egész területből együttvéve :

szántóföld	97249 k. hold,	vagyis	körülbelül	19 ⁰ / ₀ -a	az egésznek,
kert	6545	"	"	"	1·3 ⁰ / ₀ -a "
rét	41466	"	"	"	8 ⁰ / ₀ -a "
legelő	13560	"	"	"	2·5 ⁰ / ₀ -a "
erdő	335296	"	"	"	65 ⁰ / ₀ -a "
összesen	494116 k. hold,	vagyis	körülbelül	95·8 ⁰ / ₀	az egésznek.

Marad tehát házhelyek, utak, patakok s más terméketlen területekre 19971 kataszt. hold, vagyis az területnek körülbelül $4 \cdot 20/0$ -a.

Ezen csoportokban átlagvéve jut egy főre:

Szántóföld 1.21 k. hold, vagyis 0.04 k. holddal kevesebb a főátlagnál.

Kert 0.08 k. hold, vagyis 0.01 k. holddal több a főátlagnál.

Rét 0.52 k. hold, vagyis 0.02 k. holddal kevesebb a főátlagnál.

Legelő 0.16 k. hold, vagyis 0.01 k. holddal több a főátlagnál.

Erdő:

a III-ik csoportban 2.02 k. hold,

a IV-ik „ 1.85 „

az V-ik „ 31.11 „

a VII-ik „ egyetlen lakos sines és az

erdők területe 19989 k. hold,

a VIII-ik csoportban 30 k. hold, vagyis a Feketeügyre hajló alsó csoportban (III.) 1.41 k. holddal —, a Feketeügyre hajló felső csoportban (IV.) 1.58 k. holddal kevesebb, mint a háromszéki 3.43 k. hold főátlag,

a Bodzára, Putnára és Ojtoz, Szaláncz, Veresvizre hajló V., VI. és VII-ik csoportokban pedig 27.68, illetőleg ∞ és 26.57 kat. holddal több, mint a háromszéki főátlag.

Mindezekből látható, hogy a különösen mezőgazdaság folytatására bizonyító és utaló szántóföld, kert és rét $0/0$ -ai legnagyobbak az Oltra hajló alsó és felső (I. II.) csoportokban. Azonban az erdőképen kezelendő területek $0/0$ -át (43, illetőleg 47) itt sem érik el ezek sem külön, sem együttvéve.

A Feketeügyre hajló felső csoportban, vagyis az u. n. „Felvidéken“ azonban az erdő $0/0$ -a (29) aránylag oly csekély, hogy itt a szántóföld, kert és rét $0/0$ -ai ($19 + 1 \cdot 3 + 8 = 28 \cdot 3$) együttvéve habár az egész megyére vonatkozó hasonló $0/0$ -ok ($22 + 1 + 9 = 32$) összegénél itt is kisebbek, de mégis csaknem utolérik ezt, intőjelt képezvén tehát arra, hogy a felvidéki és orbai befüggő erdők a lakosság számarányához és a más gazdasági művelési ágakhoz tartozó területekhez mérten korántsem oly nagy kiterjedésűek, hogy azoknak további irtása és apasztása indokolható lenne, ha csak azt nem akarják az illetők elérni az által, hogy még a saját házi és mezőgazdasági fogyasztásra multhatlanul szükséges fa is legalább részben hegyen (vizválasztón) keresztül, avagy a szomszéd Csikmegyének feljők hajló kászoni részéből legyenek kénytelenek jövőre is beszerezni, a mint történik az tudvalevőleg a fenyőépületi fára már idők óta.

Az is látható azonban a fenti adatokból, hogy a Románia felé hajló V., VI. és VII. számú csoportokban ugy az ottani lakosság számarányához, mint a más művelési ágakhoz tartozó területekhez, valamint az egész megyére vonatkozó erdő $0/0$ -hoz (60) képest határozottan igen nagy az erdőképen kezelendő területek $0/0$ -a.

Ily viszony létezik tehát e megyében jelenleg csoportokként és együttesen a terület és a különböző gazdasági művelési ágak között. A miből tehát ismételten azon meggyőződést lehet meríteni, hogy az erdőgazdaság, habár nem is minden részében egyenlő, de aránylag mégis mindenütt igen nagy szerepet játszik e megye közigazdasági életében; továbbá hogy vannak nagy kiterjedésű olyan részei; a megyének, a melyekben okszerint csakis az erdőgazdaság művelése és folytatása lehet az egyetlen közigazdasági cél és feladat.

Ilyenek t. i. a Románia felé hajló V., VI. és VII. számokkal jelölt csoportok.

Hogy aztán az ily nagy szerepet játszó erdőgazdálkodás vajjon csak belfogyasztásra, a belső faipar és fafogyasztó iparágak támogatására irányuljon-e, avagy jutni fog abból nagyban való kivitelre is, azt a következő tájékozó adatokból állapíthatjuk meg.

Az egész megye területén a fentiek szerint van összesen 422078 kat. hold erdő és 28558 ház.

Feltéve, hogy egy ház számára saját faszükségletének fedezésére átlagvéve 5 kat. hold erdő fatermésére van szükség évenként, ez esetben az egész megye saját faszükségletének tartamos fedezésére összesen 142790 kat. hold erdőt igényel.

Maradna e szerint 279288 kataszt. hold fölösleges erdőterület az egész Háromszékmegyében, a melynek fatermése tehát kiviteli fakereskedés és más fafogyasztó iparágak meghonosítása által lenne értékesítendő.

És pedig a fenn előrebocsátott adatokat és csoportosítást szemelött tartván,

az I-ső csoportból	21338 kat. hold,
a II-ik	19079 „
a III-ik	11090 „
a IV-ik	41012 „
az V-ik	125323 „
a VI-ik	19989 „
a VII-ik	41457 „
összesen	<hr/> 279288 kat. hold

fölösleges erdőnek tartamos évi fatermése lenne ily módon értékesítendő, mely körülbelül 558576 m^3 fatömegnek, avagy 200 ezer frt tartamos évi bevételnek felelne meg, még akkor

is, ha az átlagos évi fatermést kat. holdanként szerény $2 m^3$ -re, s a fának tőárát csak 30—40 krra becsüljük tömörkőbméterenként.

Nem mellőzhető azonban e kérdés mérlegelésekor azon körülmény, hogy e megyében a legelőre hajtani szokott házi állatok számához mérten aránylag felette csekély a tulajdonképeni legelőterület, mely a fenti adatok szerint t. i. összesen csak 18116 kataszt. hold, míg ellenben a háziállatok száma a brassói ipar és kereskedelmi kamara 1881/2. évi jelentése alapján, a közel mult időkből merített adatok szerint körülbelül a következőkben állapítható meg e megyére vonatkozólag :

ló van összesen	16.381 drb,
szarvasmarha van összesen . .	64.151 drb,
juh van összesen	207.900 drb,
sertés van összesen	33.300 drb.

Ennek legnagyobb része „ősi szokás szerint“ egész nyáron át, kora tavasztól késő őszig, részint a fentemlitett legelőkön részint pedig a 153030 kat. hold szántóföldnek és 65902 hold kaszálónak ugar alá jönni szokott egy harmadán, legnagyobb részben azonban a legelőképen is használni szokott erdőkben legel. Ezek számára tehát a mulhatlanul szükséges nyári erdei legelő hiányt le kell vonnunk a fölöslegképen kiszámított 279288 kat. hold erdőterületből, ha azt akarjuk, hogy a kiviteli fakereskedelemre fordítható erdő területét a valóságnál többre ne becsüljük.

Ezt pedig a következő megközelítő számítás szerint tehetjük.

Vegyük a lovat és szarvasmarhát legeltetés tekintetében egymással körülbelül egyenlő értékűnek.

zárlatának némi csökkentése által a jelen gazdasági viszonyok között a fatermeléstől Háromszék megyében, ha azt akarjuk, hogy a létező házi állatok a szükséges nyári erdei levegővel el legyenek látva.

Avagy: a legelőre hajtani szokott házi állatok számát kellene 73211 darab szarvasmarhának megfelelő mennyiségben apasztani istállóztatás avagy eladás, más megyék legelőire hajtás, és a többi által.

Feltéve azt, hogy az első mód mellett kell maradnunk ez idő szerint, ez esetben a fenn kiszámított 279288 kat. holdnyi fölösleges erdőterület is 180—200 ezer kat. holdra szállítandó le; a mi azonban mégis még mindig igen tekintélyes mennyiség, mely okszerű kezelés és kereskedés útján örök időken át szép jövedelmi forrást képezhetne e megyére nézve, úgy annyira, hogy valóban érdemes gondolkozni a fölött: nem lenne-e időszerű és czélszerű például egy fakereskedő részvénytársaságot alakítani, első sorban a fölösleges erdők tulajdonosaiból, másodsorban pedig más pénzintézetek és tőkepénzesek bevonása által oly célból, hogy e megye fölösleges évi fatermése lehető nagyban és állandóan kiviteli kereskedés tárgyát képezze?....

MÁSODIK RÉSZ.

Az erdőkről különösen.

1. Fekvés.

A megye területén fekvő 422078 kataszt. hold összes erdőből, mint láttuk: Befelé (hazánk felé) hajlik 229779 kat. hold.

Ebből az I-ső, az Oltra és vasutra hajló alsó csoportba tartozik 41.138 k. h.

A II-ik, az Oltra hajló felső csoportba 45.644 k. h.

A III-ik, a Feketeügyre hajló alsó csoportba 28.385 k. h.

A IV-ik, a Feketeügyre hajló felső csoportba 114.612 k. h.

Kifelé (Románia felé) hajlik 192.299 k. hold.

Ebből :

az V-ik a Bodza és Baszkavizére hajló csoportba tartozik 129.323 k. h.

a VI-ik a Putnára hajló csoportba 19.989 k. h.

a VII-ik az Ojtoz-, Szaláncz- és Veresvizre hajló csoportba 42.987 k. h.

2. Talaj.

Az összes erdőkből a jelenleg épen hivatalos megállapítás alatt álló „Erdők nyilvántartási törzskönyve“ szerint :

a talaj minőségének alapján:

Véderdőt képez	74.169 k. hold.
Futóhomokon áll	1.262 k. hold.
Feltétlen erdőtalajon áll	343.924 k. hold.
Nem feltétlen erdőtalajon áll	2.723 k. hold.

Dr. Herbich A. legújabb geologiai térképe alapján tett utánrajzolás és kiszámítás szerint pedig:

A talajtalkotó kőzetek tekintetében:

Alluvium rétegen áll	1.518 k. hold.
Pontusi	2.625 k. hold.
Neocom kárpáti homokkő felett	212.378 k. hold.
Felső kréta-kárpáti homokkő felett	187.405 k. hold.
Menilit rétegeken	4.901 k. hold.
Trachyt és ennek származékain	13.251 k. hold.

3. Tulajdonjog.

A tulajdonos jogi minősége szerint:

Községi erdőt képez	277.084 k. hold.
Egyházi testületi erdőt képez	6.489 k. hold.
Hitbizományi erdőt képez	2.055 k. hold.
Magánerdőt képez	113.759 k. hold.

Erre nézve megjegyezteték azonban, hogy a birtokrendezés és arányosítás még csak kezdetét vette e megye területén. Ennek keresztülvitele lesz hivatva az erdők tulajdonjogi minőségét és tisztázni. Ez idő szerint ugyanis főleg a községi és közbirtokossági erdők tekintetében nagy zavarok és eltérések észlelhetők a különböző felfogások között. Vannak ugyanis olyanok, kik tulajdonképeni „községi“ erdők létezését a székelyföldön egyáltalában tagadják és „közbirtokossági“-nak állítják az összes u. n. községi erdőket is; míg mások éppen ellenkezőleg vélekednek.

Annyi tény azonban, hogy az u. n. községi erdők legnagyobb része tényleg a községi előjáróságok és képviselő testületek felügyelete és tulajdonjogi hatósága alatt állottak és idők óta; s ugynevezett „közbirtokossági“ testület és annak elnöke s több efféle közege csak a legritkább esetekben és csak az újabb időkben fordul elő az erdőkre nézve. Másfelől azonban az is áll, hogy az erdők használatában az illető község előjáróságának és képviselőjének tudta és beleegyezése szerint csakis az illető községbeli tényleges birtokosoknak volt joga részt venni mindenkor, s ha valamit eladtak vagy bérbeadtak, ezt a község tette és a befolyó pénz is a község javára fordított.

Ezzel szemben is azonban lényeges eltérések és visszaélések fejlődtek ki néhol és idők folytán.

Továbbá az u. n. közbirtokossági s talán még a magán-erdők között is vannak viszont olyan erdők, melyekben az illető község is csere vagy vétel stb. útján bizonyos arányban részes. Hogy azonban az ilyen erdő, míg osztatlanul használatik, községi vagy közbirtokossági, avagy a magánbirtokos társak túlnyomóságából következőtve, magánerdő-e: e kérdés is tisztázandó még.

4. Az erdők jelenlegi állapota.

A megye területén folyamatban levő erdőrendezés és ideiglenes erdőhasználati tervekészítés céljából tett, részint egészen pontos, részint azonban csak szembecslés útján eszközölt felvételek és utánszámítások szerint f a n e m , ü z e m m ó d (erdőalak) és k o r tekintetében van ez idő szerint:

Tölgyerdő összesen: 50.989 k. hold.

Ebből a fenn körülírt I. csoportba tartozik 22.498 k. h.

II-ik csoportba 11.044 k. h.

III-ik „ 4.384 k. h.

IV-ik csoportba	23.063 k. h.
V-ik "	—
VI-ik "	—
VII-ik "	—

Bükk és vegyes erdő, melyben t. i. a bükk mellett alárendeltebb mennyiségben részint tölgy, részint fenyő, részint pedig nyír, nyár, gyertyán s több más fánemek is előfordulhatnak, sőt utóbbiak uralkodólag is léphetnek fel, van összesen 280.099 k. hold.

Ebből: az I-ső csoportba tartozik	28.640 k. hold
a II-ik " "	34.600 "
a III-ik " "	24.001 "
a IV-ik " "	72.046 "
az V-ik " "	88.602 "
a VI-ik " "	6.370 "
a VII-ik " "	25.840 "

Fenyőerdő, mely alatt főleg lúczfenyőt, alárendeltebb mennyiségben azonban a jegenyefenyővel s bükkal elegyes fenyveseket kell értenünk, van összesen 90.990 k. hold.

És pedig:

az I-ső csoportban	— k. hold,
a II-ik "	— "
a III-ik "	— "
a IV-ik "	19.503 "
az V-ik "	40.721 "
a VI-ik "	13.619 "
a VII-ik "	17.147 "

Üzemmódra és korra, vagyis inkább azon erdőalakra, származási módra és átlag korra nézve, mely az idáig alkalmazott rendszertelen kihasználás és kezelés mellett ugyszólván csupán önmagától, minden tervszerű befolyás nélkül jött létre és fejlődött ki idők folytán, van:

Tölgy szálerdő: 15.333 kataszter hold, melyből az

I. csop.-ban vágható (101 és több éves) 3294 k. h., nem vágható (1—100 é.) 4878 k. h.							
II.	”	”	”	2332	”	”	2268
III.	”	”	”	—	”	”	—
IV.	”	”	”	1325	”	”	1236
V.	”	”	”	—	”	”	—
VI.	”	”	”	—	”	”	—
VII.	”	”	”	—	”	”	—
összesen vágható (101 és több éves) 6951 k. h., nem vágható (1—100 é.) 8382 k. h.							

Tölgysarjerdő: 34.825 kataszt. hold, melyből az

I. csop.-ban vágható (21 és több éves) 1353 k. h., nem vágható (1—20 éves) 2485 k. h.							
II.	”	”	”	2402	”	”	4042
III.	”	”	”	549	”	”	3835
IV.	”	”	”	2898	”	”	17261
V., VI., VII. cs.	”	”	”	—	”	”	—
összesen vágható (21 és több éves) 7202 k. h., nem vágható (1—20 é.) 27623 k. h.							

Tölgygyel beerdősítendő kopár:

az I. csoportban	488 kat. h.
a IV. csoportban	343 kat. h.
összesen	831 kat. h.

Bükk és vegyes szálerdő, mialatt a bükkön kívül főleg a nyír, nyár, juhar s jegenyefenyő, luczfenyő, és tölgyfával elegendes szálerdők értendők: 233.176 k. hold, melyből az

I. csop.-ban vágható (61 és több éves) 8801 k. h., nem vágható (1—60 é.) 18572 k. h.							
II.	”	”	”	10929	”	”	16807
III.	”	”	”	1943	”	”	1233
IV.	”	”	”	15439	”	”	46232
V.	”	”	”	69119	”	”	11891
VI.	”	”	”	6370	”	”	—
VII.	”	”	”	13693	”	”	12147
összesen vágható (61 és több éves) 126294 k. h., nem vágható (1—60 é.) 106882 k. h.							

Ugyanilyen (bükk és vegyes) sarjerdő: 46.378 kat. hold, melyből az

I. csop.-ban vágható (31 és több éves)	1225 k. h.,	nem vágható (1—30 é.)	42 k. h.
II. „ „ „	1872 „ „	„ „	4447 „
III. „ „ „	5705 „ „	„ „	15120 „
IV. „ „ „	2848 „ „	„ „	7527 „
V. „ „ „	— „ „	„ „	7592 „
VI. és VII. cs. „ „	— „ „	„ „	— „

összesen vágható (31 és több éves) 11650 k. h., nem vágható (1—30 é.) 34728 k. h.

Ugyanilyen (bükk és vegyes) be nem erdősült terület: a II-ik csoportban 545 k. hold.

Fenyőszálerdő: 90.810 kataszt. hold, melyből az I—III. csop.-ban vágható (81 és több é.) — k. h., nem vágható (1—80 é.) — k. h.

IV. „ „ „	9355 „ „	„ „	9968 „
V. „ „ „	39971 „ „	„ „	750 „
VI. „ „ „	13619 „ „	„ „	— „
VII. „ „ „	13529 „ „	„ „	3618 „

összesen vágható (81 és több é.) 76474 k. h., nem vágható (1—80 é.) 14336 k. h.

Fenyővel beerdősítendő kopár terület: a IV-ik csoportban 180 kat. hold.

0/0-okban is kifejezve mindezeket, van a megye területén:

Tölgyerdő az összes erdőknek 12⁰/₀-a.

Bükk és vegyes erdő az összes erdőknek 66·5⁰/₀-a.

Fenyőerdők az összes erdőknek 21·5⁰/₀-a.

Az összes tölgyerdőből:

vágható koru (101 és több éves) szálerdő 13·6⁰/₀,

vágható koru (21 és több éves) sarjerdő 14⁰/₀,

nem vágható (1—100 éves) szálerdő 16·4⁰/₀,

nem vágható (1—20 éves) sarjerdő 54⁰/₀,

beerdősítendő 2⁰/₀.

Az összes bükk és vegyes erdőből:

vágható (61 és több éves) szálerdő 45·1⁰/₀,

vágható (31 és több éves) sarjerdő 4·2⁰/₀,

nem vágható (1—60 éves) szálerdő 38·1⁰/₀,

nem vágható (1—30 éves) sarjerdő 12·4⁰/₀,
beerdősítendő 0 2⁰/₀.

Az összes fenyőerdőből vághatókoru (81 és több éves) 84⁰/₀,

nem vágható koru (1—80 és több éves) 8⁰/₀,
beerdősítendő 0·2⁰/₀.

5. Kezelés és őrzés.

Az erdők kezelése egészen a legutóbbi évekig, nélkülözött e megyében ugyszólván mindennemű szakismeretet, a megyében t. i. a szakképzett erdőtisztek alkalmazása csakis az 1879. évi erdőtörvény életbeléptetése után vette kezdetét.

Szabály szerint hét erdőtisztí állás van rendszeresítve a fenn érintett községi, egyházi és közbirtokossági erdők számára, melyeknek összes területe körülbelül 300 ezer kat. holdra tehető ez idő szerint.

Az állomások (erdőgondnokságok) székhelyei:

Sepsi-Szent-György, Kézdi-Vásárhely és Bereczk r. tan. városok, továbbá Kovászna, Zágon, Bikkfalva és Nagy-Ajta községek leendenek. — Ezek közül azonban még csak 3 van ez idő szerint betöltve, u. m.: a sepsi-szent-györgyi, kézdi-vásárhelyi és kovásznai; és ezekhez vannak ideiglenesen csatolva a többiek.

A több mint 110 ezer kat. holdat képező magán erdők kezelése körül azonban még ennyi haladást sem lehet feljegyezni a múlt időkkel szemben. Hogy azonban az erdőkben rejlő vagyonnak hasznos voltát a magán erdők birtokosai is tudják, azt a viszonyokhoz mért folytonos faeladások és az erdőknek több, kevesebb időre való folytonos haszonbérbeadása bizonyítja az ő részükről is. Sőt, hogy a szakszerűtlen kezelés káros és hátrányos voltát kezdik már közülök is sokan

belátni, ezt is észlelhetni azon körülményben, hogy szakképzett erdőtisztek alkalmazása s rendszeres erdőgazdasági üzemtervek felállítása iránt is tétettek már kísérletek és intézkedések némelyek által közülök is.

Az erdők őrzése azonban a kezelésnél is sokkal kezdetlegesebb állapotban van az egész Háromszék megyében. Sok ideig szokásban volt, és sokhelyt még most is divik különböző czimek alatt az u. n. „kapuszeres erdőőrőség“, a mi abból állott, hogy az erdőbíró (kisbíró, gazdatanácsos), vezetése mellett kapuszám szerint sorban rendben rendeltettek ki a községi lakosok (birtokosok) az erdők őrizésére, és pedig a nélkül, hogy az illető köteles lenne okvetlenül maga személyesen állani ki ezen kötelesség teljesítésére; hanem kiállíthatta maga helyett a kocsisát, béresét avagy bárki más valakit is.

Az új erdőtörvény életbeléptetése és a megyei közigazgatási erdészeti bizottságnak ez irányban is egyaránt éber és erélyes intézkedései azonban e káros és hátrányos eljárást is hova-tovább, mint szűkebb korlátok közé szorítják és gondos szorgalommal készítik elő a közvéleményt arra, hogy az erdőtörvényben előirt legszélső határidőre, ha másképen nem, legalább társulás útján megfelelő számú és állandó szakképzett erdőőrök is alkalmaztassanak e megyében az erdőtörvény 17. §-a alá tartozó erdőkre nézve.

A magánerdők birtokosai pedig e tekintetben is követni fogják a jó példát bizonyára, a kik különben már eddig is aránylag sokkal több gondot fordítottak és sokkal több áldozatot hoztak az erdők őriztetésére, mint a községek, egyházak és közbirtokosságok.

J e g y z e t.

Az előbbieken elmondottaknak bővebb megismerésére s könnyebb áttekintésére szolgálnak a következő kéziratban készült kimutatások és kézi rajzok:

1-ső melléklet.

Kimutatás a Háromszékmege területén fekvő helységek ház- és lélekszámairól, területéről művelési ágak szerint, különös tekintettel az erdők hajlására.

2-ik melléklet.

Kimutatás a Háromszékmege területén egyenlő erdőgazdasági viszonyokkal bíró csoportok ház- és lélekszámairól, területéről művelési ágak szerint, különös tekintettel a kivételre használható fölösleges erdőterület kitüntetésére.

3-ik melléklet.

Kimutatás a Háromszékmege területén fekvő erdők talajminőségéről és tulajdonjogi viszonyairól.

4-ik melléklet.

Kimutatás a Háromszékmege területén fekvő erdők faneméről, üzemmódjáról és koráról, egyenlő erdőgazdasági viszonyok szerint csoportosítva azokat.

5-ik melléklet.

Háromszékmege területén fekvő erdők átnézeti térképe, tekintettel a közlekedési viszonyok- és vízvázlatzó vonalakra. — 1885.
1 : 300.000.

6-ik melléklet.

Háromszékmegye területén fekvő *erdők átnézeti térképe*, tekintettel a talajt alkotó *közetekre*. 1885. 1 : 300.000.

7-ik melléklet.

Háromszékmegye **erdőtérképe**, tekintettel az uralkodó fanem, üzem mód- és korra. 1885. 1 : 75.000. (Készítette: Simon Gyula, járási főerdész.)

